

ТИПИ ВИДІВ, ОПИСАНИХ Д.М. ДОБРОЧАЄВОЮ ТА НА ЇЇ ЧЕСТЬ

Наукові інтереси визнаного українського ботаніка, доктора біологічних наук, професора Дарини Микитівни Доброчаєвої були різнобічними і охоплювали питання систематики й флористики, фітосозології й гербології, а також музеєзнавства та історії ботанічної науки. Але перший і основний (пізніше) напрям дослідницької діяльності вченої пов'язаний, передусім, із критико-систематичними опрацюваннями окремих груп рослин флори України.

Досліджуючи систематичний склад роду *Centaurea* L. на основі критичного аналізу їхньої морфології, екологічної приуроченості та географічного поширення, Дарина Микитівна Доброчаєва навела для досліджуваної території 45 видів цього роду, у тому числі п'ять нових для науки, крім цього, модифікувала систему роду та висвітлила історію його розвитку.

У подальших працях об'єктами її критико-систематичних досліджень були види родин *Asteraceae*, *Cistaceae*, *Geraniaceae*, *Linaceae*, *Malvaceae*, *Onagraceae*, *Oxalidaceae*, *Rosaceae*, *Oxalidaceae*, *Trapaceae* та інші, які Дарина Микитівна Доброчаєва опрацьовувала для «Флори УРСР» (всього 513 видів), «Флори Крима», «Визначника рослин України», «Визначника рослин Українських Карпат», «Флори європейської частини СРСР», «Определителя высших растений Украины» тощо. В результаті цих досліджень Дарина Микитівна Доброчаєва описала низку нових для науки видів із родів *Anthemis* L., *Helianthemum* Adans., *Spiraea* L. та *Trapa* L. Проте найвагомніше й найулюбленіше дослідження Дарини Микитівни Доброчаєвої було пов'язане з родиною *Boraginaceae* Hutch., яке завершилося підготовкою докторської дисертації, в якій вона навела для флори Східної Європи 143 види шорстколистих, у т.ч. шість нових для науки видів з родів *Echium* L., *Myosotis* L., *Onosma* L. та *Symphytum* L.

Загалом Дарина Микитівна Доброчаєва описала 21 новий для науки вид, шість рядів (series) близькоспоріднених видів у роді *Centaurea* (*Alatae* Dobroc., *Ruthenicae* Dobroc., *Strictae* Dobroc., *Phrygiae* Dobroc., *Scabiosiformes* Dobroc., *Pseudoalbae* Dobroc.) та одну секцію цього ж роду (*Protocyanus* Dobroc.). Крім того, їй належить 12 номенклатурних ком-

бінацій, зокрема, одна підтрибового (subtribus) рангу з родини *Boraginaceae* (*Eritrichinae* Dobrocz.); три видового — *Anchusa popovii* (Gusul.) Dobrocz., *Lappula semicincta* (Steven) Popov ex Dobrocz., *Myosotis lithuanica* (Schmalh.) Besser ex Dobrocz.; п'ять підродового (subgenus) — з роду *Centaurea* (*Heterolophus* (Cass.) Dobrocz., *Lopholoma* (Cass.) Dobrocz., *Acrolophus* (Cass.) Dobrocz., *Phalolepis* (Cass.) Dobrocz., *Solstitaria* (Hill.) Dobrocz.); три стосуються серії близькоспоріднених видів (під *Centaurea*: *Trichocephales* (Hayek) Dobrocz.; під *Onosma*: *Suffruticosa* (M. Popov) Klokov et Dobrocz., *Stellulata* (M. Popov) Klokov et Dobrocz.).

У сучасній систематиці важливе місце займає типіфікація таксонів різних рангів, що значно полегшує критико-аналітичні опрацювання тих чи інших груп рослин як при їхньому монографічному дослідженні, так і при обробці для локальних флористичних видань. Для авторів таких праць важливо не тільки мати інформацію про першоджерела, зміст протологів, дані етикеток типових зразків та місце їхнього зберігання, але й бачити і рослини, які слугували основою для опису нового виду. Відомості про типові зразки видів, описаних Д.М. Доброчаєвою, є в кількох публікаціях (Крицька та ін., 2000; Федорончук, 2007; Шиян та ін., 2010а, б; Ільїнська, Протопопова, Шевера, 2012). Тепер ми публікуємо фотокопії типів, а також коротку інформацію про їхнє оприлюднення.

Родина *Asteraceae*

Рід *Centaurea* L.

1. *C. alutacea* Dobrocz. 1949, Ботан. журн., **6**, 2: 74; id. 1947, Ботан. журн. АН УРСР, **4**, 3—4: 74, descr. ucr.

Описаний з Північного Кавказу. Голотип: «*Centaurea stenolepis* Kerner. Близ Ванели, ушельє р. Большой Лиакхвы. 1400 — 1600 м. Буково-еловый лес на правом борте. 29.VII.1929. Е. и Н. Буш» (*LE*, s. n.) [1] (Рис. 1).

2. *C. czerkessica* Dobrocz. et Kotov, 1962, Укр. ботан. журн. **19**, 1: 41.

Описаний з Кавказу. Голотип: «Северо-западный Кавказ, Краснодарский край, Анапский р-н, Натухаевское л-во, поляна. 25.VI.1959, М.И. Котов, В.В. Протопопова» (*KW*, № 006255, № 006256); ізотипи: *KW*: № 006252, № 006257, № 006253, № 006254 [1] (Рис. 2, 2а)

3. *C. nigriceps* Dobrocz. 1946, Ботан. журн. **3**, 1—2: 31.

Описаний з Українських Карпат. Голотип: «Правый берег р. Прут, ст. Ворохта Яремчанского р-на, Станиславской обл., у подножия высокой горы, 24.07.1940, З.Ф. Катина» (*KW*, № 006263), ізотип: *KW*, № 006264 [1, 6] (Рис. 3).

4. *C. pseudomaculosa* Dobrocz. 1949, Ботан. журн. **6**, 2: 73; id. 1948, l. c. **4**, 3—4: 80, descr. ucr.

Описаний із Південно-Східної України (Донецька обл). Голотип: «Донбас, Макіївський р-н, радгосп «Шахтар». Балка біля насипу породи. 27.06.1932, А. Алексеев» (*KW*, № 006269; N. Shiyani, 10.01.2001, in herb. pro «typus»); [1, 6] (Рис. 4).

5. *C. pseudocoriacea* Dobrocz. 1949, Ботан. журн. **4**, 3—4: 72; id. 1947, l. c. **4**, 3—4: 78, descr. ucr.

160

Описаний із Північної України (Сумська обл.). Голотип: «с. Дмитрівка, на канаві. Конотопська округа. 15.VII.1924, Д. Мірошниченко» (*KW*, № 006265; N. Shiyan, 2003, in herb. pro «*typus*») [1, 6] (Рис. 5).

6. *C. ternopoliensis* Dobrocz. 1949, Ботан. журн. **6**, 2: 71; id. 1947, l. c. **4**, 3—4: 76, descr. usc.

Описаний із передгір'я Східних Карпат. Голотип: «Растения Восточной Галиции. Тернопольская губ., Бережанский у. Дубовый лес, в горах к северу от города. 11.VI. 1915. А.И. Михельсон» (*LE*, s. n.) [1, 6] (Рис. 6).

Рід *Anthemis* L.

7. *A. subtinctoria* Dobrocz. 1961, Укр. ботан. журн. **18**, 2: 67.

Описаний із Південно-Східної України (заповідник «Хомутовський степ», Донецька обл.). Голотип: «*Anthemis tinctoria* L. Сталинская область, Буденовский р-н, госзаповедник «Хомутовская степь», 09.VI.1953, Ф.А. Гринь и Угляренко Н.З.» (*KW*, № 004985), ізотип: *LE* s.n.; [1, 5] (Рис. 7).

8. *A. parviceps* Dobrocz. et Fed. ex Klokov, 1974, Нов. сист. высш. и низш. раст. (Киев): 115.

Описаний з Криму. Голотип: «Holotypus! *Anthemis parviceps* Dobrocz. et Fed. sp. nova. Крымская обл., Ялта, степные каменистые склоны Дарсана, 20.VIII.1962, Д. Доброчаева» (*KW*, № 004976); ізотипи: *KW* №№ 004978—004980, 004982; *LE* s.n., N. Tzvelev, in herb.) [1] (Рис. 8).

9. *A. zephyrovii* Dobrocz. 1961, Укр. ботан. журн. **18**, 2: 70.

Описаний з Криму. Голотип: «Plantae Tauricae. Древний вал и ров у д. Марфовка, южные склоны. Holotypus. 20.V.1906, В.Н. Klopotow» (*LE*, s.n., фото!) [1, 5] (Рис. 9).

Родина *Boraginaceae*

Рід *Echium* L.

10. *E. popovii* Dobrocz. 1977, Нов. сист. высш. и низш. раст. (Киев), 1976: 117.

Описаний з Криму. Голотип: «RSS Ucr., ditio Taurica, in viciniis Jaltae, montes supra p. Nikita, 29.V.1916, S. Stankov (*LE*). Украинская ССР, Крымская обл., Ялтинский горсовет. В горах над с. Никитой. 29.V.1916, С. Станков (*LE*)» [1, 2], (Рис. 10).

Рід *Myosotis* L.

11. *M. popovii* Dobrocz. 1957, Фл. УРСР, Т. 8: 527.

Описаний зі Східної України (заповідник «Стрілецький степ», Донецька обл.). Голотип: «Ворошиловградская область, Меловской район, заповедник «Стрелецкая степь», плато. 13.V. 1955. Сарычева» (*KW*, № 008110) [1, 2], (Рис. 11).

Рід *Onosma* L.

12. *O. guberlinensis* Dobrocz. et Vinogr. 1966, Укр. ботан. журн. **23**, 3: 99.

Описаний із Південного Уралу (Губерлінські гори). Голотип: *LE*, s.n., ізотип: «*Onosma guberlinense* Dobrocz. et Vinogr. Оренбургская обл. Правый берег р. Урал, 5 км выше устья р. Губерли. Нижняя часть скалистых обнажений. 18.VI.1964 г.

Виноградова В.М. № 69» (*KW*, № 008117, in herb. pro isotypus); NC: «*Onosma guberlinense* Dobrocz. et Vinogr. sp. nova. 15.IX.1965. Д. Доброчаєва» [1] (Рис. 12).

13. *O. macrochaeta* Klokov et Dobrocz. 1957, Фл. УРСР, Т. 8: 360, 527.

Описаний із Південно-Східної Європи (Республіка Молдова, Дубосари). Голотип: «*Onosma Visiani* Clem. Молдавская ССР, окр. г. Дубоссары, известковые склоны по р. Днестру. 22.VI.1952. М. Котов, Г. Кузнецова» (*KW*, № 008120, in herb. pro holotypus); на етикетці іншим почерком написано «*typus species*»; NC: «*Onosma Visiani* Clem. 22.VII.1952. М. Клоков»; NC: «*O. macrochaeta* Klok. et Dobrocz. 30.IV. 1955. Д. Доброчаєва» [1] (Рис. 13).

14. *O. volgense* Dobrocz. 1977, Нов. сист. высш. и низш. раст. (Киев), 1976: 114.

Описаний із Середньої Волги. Голотип: (*LE*, s.n.), ізотип або автентичний зразок: «*Onosma wolgensis* Dobrocz. Окр. Хвалынська, меловые склоны. VIII.1914. Зібр. Янишевский. Визн. Д. Доброчаєва (визначалася раніше як *O. simplicissimum* L.» (*KW*, № 093299), NC: «*Onosma wolgensis* Dobrocz. pro isotypus ? Specimina authentica ? 06.06. 2011, А. Ілїнська, М. Shevera, in herb.; NC: «Isotypus 18.08. 2011, in herb.» [1] (Рис. 14).

Рід *Symphytum* L.

15. *S. popovii* Dobrocz. 1968, Укр. ботан. журн. **25**, 6: 60.

Описаний зі Східних Карпат. Голотип: «*Symphytum tuberosum* L. В грабовому лісі біля с. Садики, Тереховлянського р-ну Тернопільської обл. 02.VII.1940 р. Ф. Гринь» (*KW*, № 008138, in herb. pro holotypus), NC: «Holotypus *Symphytum popovii* mihi (Syn. *S. leonhardtianum* auct. fl. ucr. non Pugsley.). 20.XII.1962. Det. D. Dobroczaeva» [1] (Рис. 15).

Родина *Rosaceae*

Рід *Spiraea* L.

16. *S. litwinowii* Dobrocz. 1954, Фл. УРСР, Т. 6: 574, 13. — *S. crenifolia* v. *pallasiana* f. *glabrata* Litw. 1900, Сп. Раст. Герб. Русск. Фл.: 874.

Описаний зі Східної України (Луганська обл.). Голотип: «Ново-Олександрівський кін. завод Євсузького р-ну Ворошиловградської обл. УРСР. Схили байрачного ліску. 11.VI. 1939, А.І. Барбарич, В.П. Денчик» (*KW*, № 033648) [1, 4] (Рис. 16).

Родина *Trapaeeae*

Рід *Trapa* L.

17. *T. danubialis* Dobrocz. 1955, Фл. УРСР, Т. 7: 635.

Описаний з півдня України (дельта Дунаю). Голотип: «Holotypus! Одеська обл. Кілійський рн, Вилкове, дельта р. Дунай, середнє гирло. 18.IV.1948. О. Романова» (*KW*, № 058124) [1], ізотип: (*KW*, № 015125) [1] (Рис. 17).

18. *T. flevovii* Dobrocz. 1955, Фл. УРСР, Т. 7: 634.

Описаний з півдня України (окол. м. Николаїв). Голотип: «окр. Николаєва. Солониха. В воде среди тростника недалеко от берега. 3.VI.1928. П. Опперман» (*KW*, № 058126) [1], (Рис. 18).

19. *T. macrorhiza* Dobrocz. 1955, Фл. УРСР, Т. 7: 634.

Описаний з півдня України (окол. м. Херсона). Голотип: «*Tyрус ! Трапа macrorhiza* Dobrocz. Окол. Херсона. Річка Конка. Недалеко від третьої затоки нижнього Дніпра. 24.VIII.1948. Д. Доброчаєва» (KW, 058127, 058128) [1] (Рис. 19, 19а).

Родина *Cistaceae*

Рід *Helianthemum* Adans.

20. *H. creticola* Klokov et Dobrocz. 1974, Нов. сист. высш. и низш. раст. (Киев): 70.

Описаний з Криму. Голотип: «*Helianthemum canum* (L.) Baumg. var. *strigosum* Gross. Крымская обл. Белогорск, на мелу, 21.VII.1956, М. Котов» (KW, № 021387; pro holotypus, in herb.), NC: «*Helianthemum creticola* Klok. sp. nov.! 10.VI.1953, М. Klokov» [1] (Рис. 20).

21. *H. cretophilum* Klokov et Dobrocz. 1974, Нов. сист. высш. и низш. раст. (Киев): 70.

Описаний з Південного Сходу України (басейн р. С. Донець). Голотип: «Донецкая обл., Славянский рн, Богородичное, на меловых склонах, 15.V.1962, О. Дубовик» (KW, № 021389, pro typus et holotypus in herb.), NC: «*Helianthemum cretophilum* Klok. (= *H. cretaceum* Dobrocz. non Juz.) Typus species ! 12.VI. 1963. М. Клоков» [1] (Рис. 21).

* * *

Насамкінець додаємо відомості про вид, описаний на честь Д.М. Доброчаєвої, — *Centaurea × dobroczaevae* Tzvelev, 1985, Нов. сист. высш. раст. 22: 275. Тип: «Воронежская обл., Хоперский государственный заповедник, на засоленной остепненной поляне близ кордона Бережина. 4.VIII. 1980, № 1282. Н. Цвелев (LE)» (Рис. 22).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ільїнська А.П., Протопопова В.В., Шевера М.В. Типи та автентичні зразки видів, описаних Д.М. Доброчаєвою // Укр. ботан. журн. — 2012. — 69, № 4. — С. 502—511.
2. Крицька Л.І., Федорончук М.М., Шевера М.В. Типіфікація видів судинних рослин, описаних з території України: родини *Onagraceae* Juss., *Trapaceae* Dumort., *Asclepiadaceae* Lindl., *Convolvulaceae* Juss., *Cuscutaceae* Dumort., *Boraginaceae* Juss. // Укр. ботан. журн. — 2000. — 57, № 2. — С. 126—133.
3. Федорончук М.М. Види судинних рослин, описаних з території України, їх типіфікація та критичний аналіз: родина *Rosaceae* Juss. (роди *Amygdalus* L., *Cerasus* Mill., *Cotoneaster* Medik., *Prunus* L., *Pyrus* L., *Sorbus* L., *Spirae* L.) // Укр. ботан. журн. — 2007. — 64, № 4. — С. 520—525.
4. Шиян Н.М., Мосякін С.Л., Федорончук М.М., Шевера М.В. Типіфікація таксонів родини *Asteraceae* флори України: роди *Achillea* L., *Anthemis* L., *Arctium* L. // Укр. ботан. журн. — 2010. — 67, № 3. — С. 398—404.
5. Шиян Н.М., Мосякін С.Л., Федорончук М.М. Типіфікація таксонів *Asteraceae* флори України: рід *Centaurea* L. // Укр. ботан. журн. — 2010. — 67, № 6. — С. 818—831.

А.П. ІЛЬЇНСЬКА,
В.В. ПРОТОПОПОВА,
М.В. ШЕВЕРА

Рис. 1. *Centaurea alutacea* Dobroc.

Україна, Київ, Національна Академія Наук України
 ГЕРБАРІЙ ІНСТИТУТУ БОТАНІКИ
 ім. М. Г. Холодного

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 cm
 copyright reserved
 M. S. Vukobrat
 Institute of Botany
 Kiev, Ukraine 01034

KW000006256

HOLOTYPUS

① *Holotypus!*
 Гербарій Інституту ботаніки Академії наук Української РРР
Centaurea czerkessica Dobroc. et Kotov.
 Северо-західний Кавказ, Краснодар-
 ський край, Анапський р-н, Платуша-
 евское м-во, поляна.
 25.VI. 1959 Збір. М. И. Котов
 Визн. В. В. Трогочанова
 М. И. Котов
 Д. Н. Добрячева

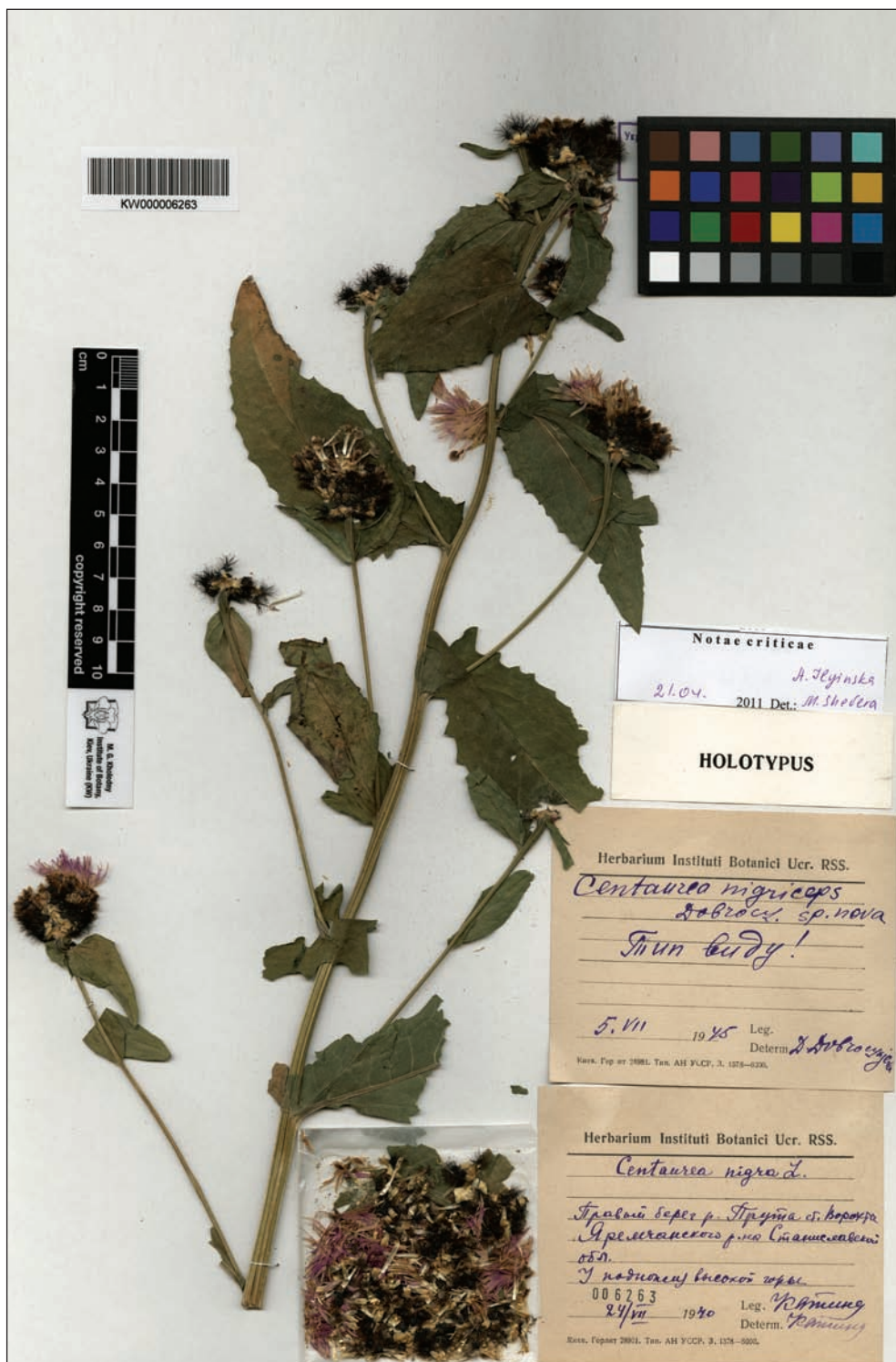
006256

006256

Рис. 2. *Centaurea czerkessica* Dobroc. et Kotov

Рис. 2а. *Centaurea czerkessica* Dobrocz. et Kotov

KW00006263

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
cm
copyright reserved
M. & B. Botanicum
Herbarium
Kew, Richmond (UK)

Notae criticae
A. Flyńska
21.04. 2011 Det.: M. Szedera

HOLOTYPE

Herbarium Institutu Botanicu Ucr. RSS.
Centaurea nigricaps
Dobroc. sp. nova
Трим бурд!
5.VII 1985 Leg.
Determ. D. Dobroc.
Borr. Pap. et 20861. Tom. AH YUCP, 3, 1578-8226.

Herbarium Institutu Botanicu Ucr. RSS.
Centaurea nigra L.
Траваўні селіс р. Стрыпа с. Борска
Гречакіўскага р.на Чынаўскава
052.
Т. надворнай Івоніі р.п.с.
006763
24/VII 1980 Leg. K. Kmitung
Determ. K. Kmitung
Borr. Pap. et 20861. Tom. AH YUCP, 3, 1578-8226.

Рис. 3. *Centaurea nigricaps* Dobroc.

Україна, Київ, Національна Академія Наук України,
 ГЕРБАРИЙ ІСТИТУТУ БОТАНИКИ
 ім. М. Г. Холодного

HOLOTYPE
 10.01.2001 N. Shvina

Herbarium Institutu Botanici Ucr. RSS.
Centaurea pseudomaculosa
 Dobroc. ex sp. nov.
 Трипш білий!
 27.VI 1946 Leg. D. Dobrocz.
 Determ. D. Dobrocz.
 Киев. Гербар. 29861. Тр. АН УССР. 3. 1978-8205.

Centaurea maculosa Lam.
 Донбас
 Моклявський р-н
 Радоши "Шахтарь",
 балка біля насади породи.
 27.VI-1932р. Leg. Д. Доброц. в.
 Det. J. Nakoperny.

M. G. Ochotnyy
 Institute of Botany,
 Kiev, Ukraine (Ukr)
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 cm
 copyright reserved

006269

006269

Рис. 4. *Centaurea pseudomaculosa* Dobroc.

Рис. 5. *Centaurea pseudocoriacea* Dobroc.

Hortus Botanicus Imperialis Petri Magni.

ОБРАБОТКА ДЛЯ „ФЛОРЫ СССР“
 Вид: *Typus!*
 1957 \overline{LE} Teste *Степанов*

Centaurea ternopoliensis
Dobroc. sp. nov.
 12.VI.46 det. A. Dobrowolska.

Herbarium Horti botanici Imperialis Petri Magni.
 А. И. Михельсон, Растения Восточной Галиции.
 № *Centaurea montana*
 Тарнопольский уезд, Тереманен, у
 дубового леса, в долине на склоне
 при дороге
 11.VI.1915.
 A. Michelson. Plantae Galliciae orientalis.

Рис. 6. *Centaurea ternopoliensis* Dobroc.

Рис. 7. *Anthemis subtinctoria* Dobroc.

Рис. 8. *Anthemis parviceps* Dobroc. et Fed. ex Klokov

Рис. 9. *Anthemis zephyrovii* Dobrocz.

Рис. 10. *Echium popovii* Dobrocz.

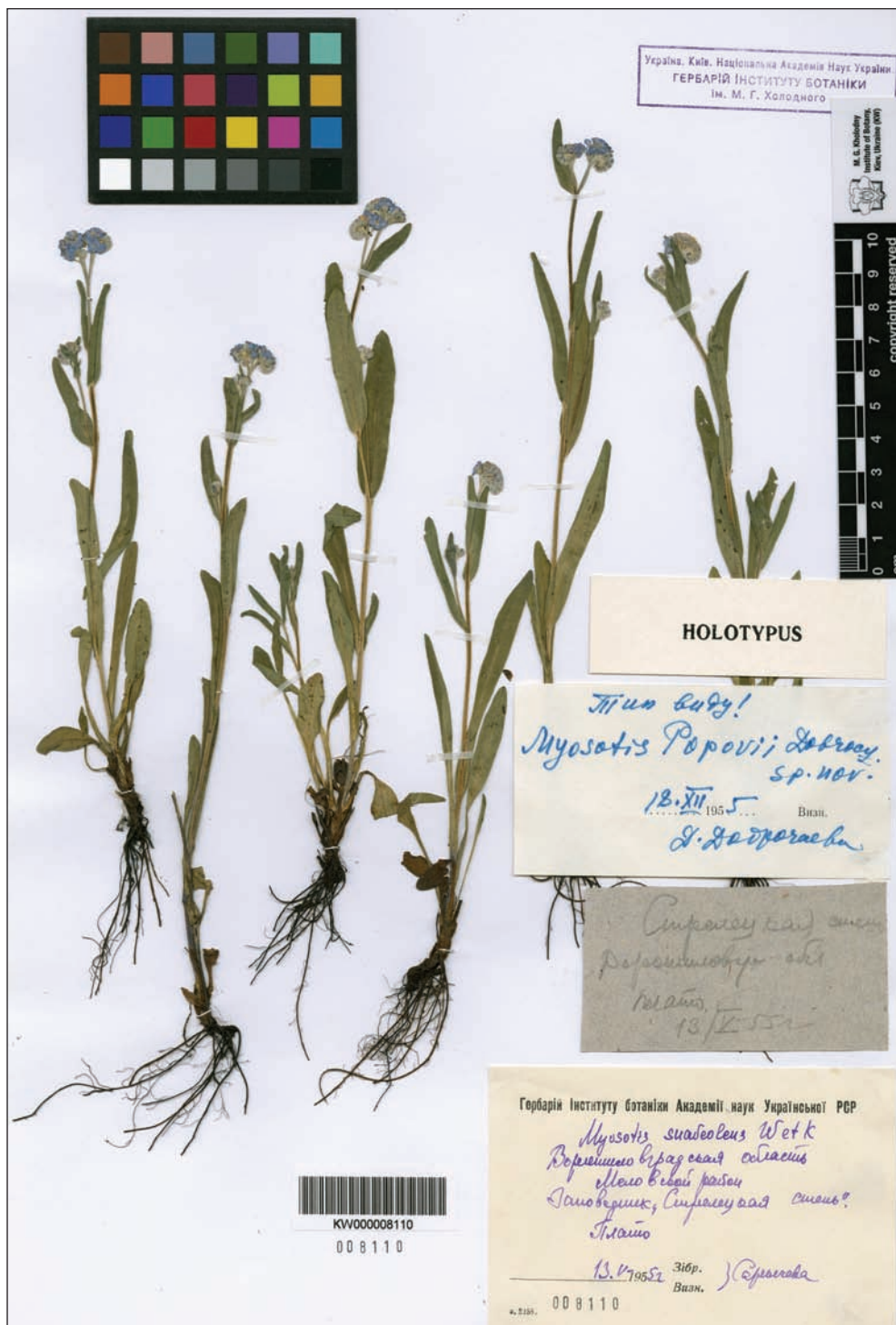

Рис. 11. *Myosotis popovii* Dobroc.

Рис. 12. *Onosma guberlinense* Dobroc. et Vinogr.

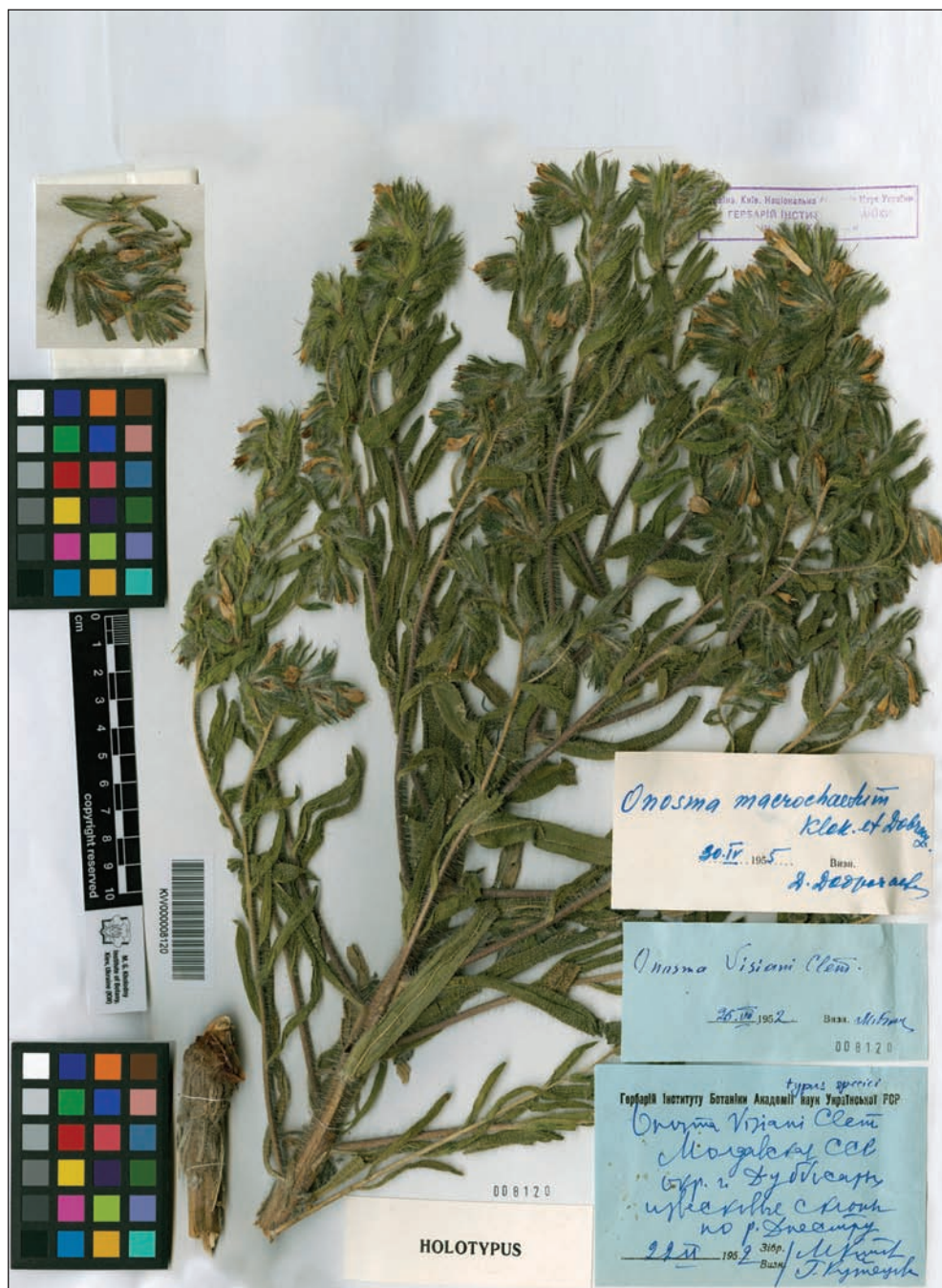

Рис. 13. *Onosma macrochaeta* Klokov et Dobroc.

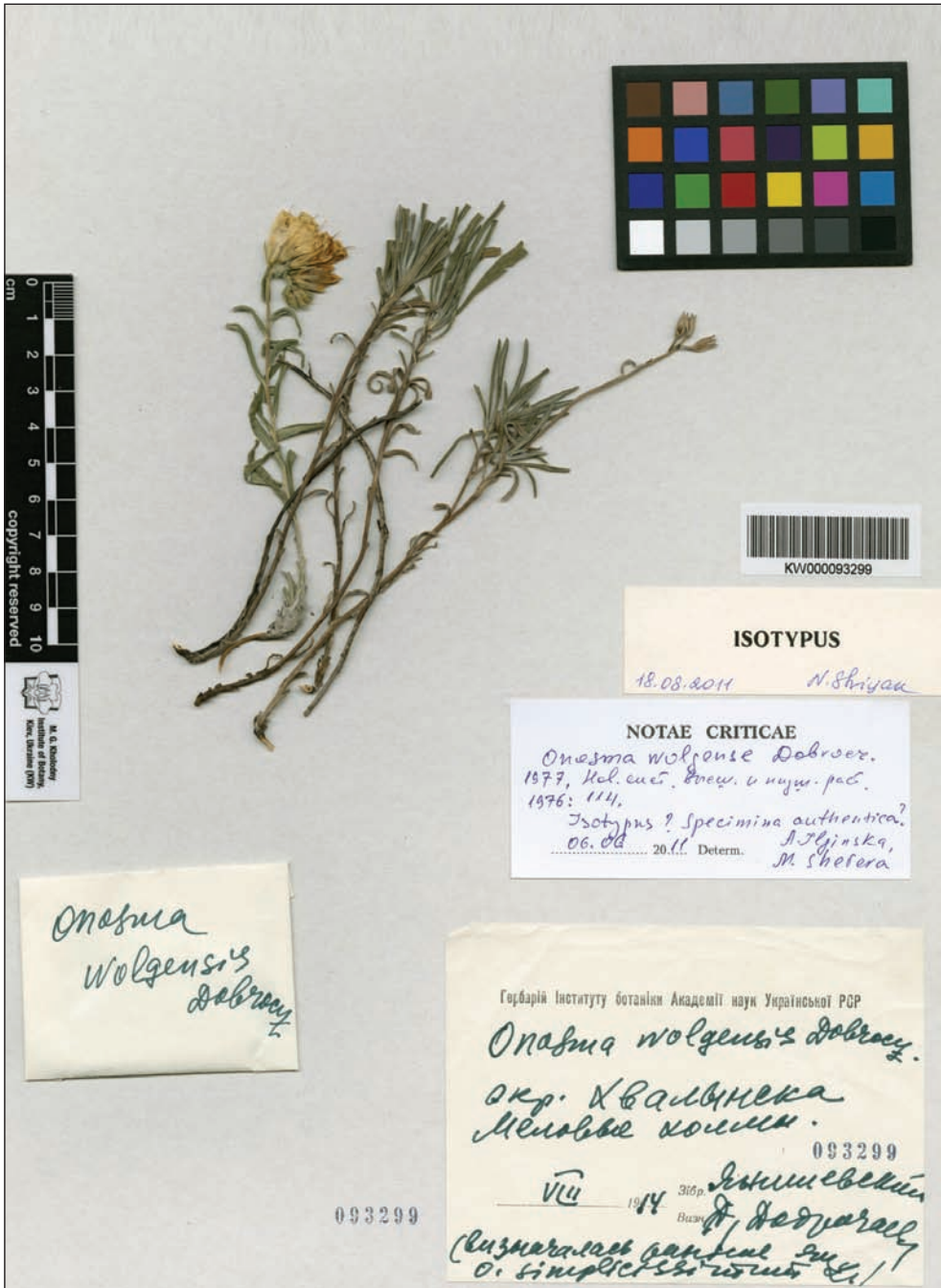

Рис. 14. *Onosma volgensis* Dobrocz.

Рис. 15. *Symphytum popovii* Dobroc.

Рис. 16. *Spiraea litwinowii* Dobroc.

Рис. 17. *Trapa danubialis* Dobrocz.

Рис. 18. *Trapa flerovii* Dobroc.

Рис. 19. *Trapa macrorhiza* Dobroc.

Україна, Київ, Національна Академія Наук України
ГЕРБАРИЙ ІНСТИТУТУ БОТАНІКИ
Ім. М. Г. Холодного

058128

HOLOTYPUS

ГЕРБАРИЙ ІНСТИТУТУ БОТАНІКИ НАН УКРАЇНИ
HERBARIUM INSTITUTI BOTANICI NATION. ACAD. SCIENT. UCR. (KW)

Trapa macrorhiza
058128 Dobroc. *Доброз.*
окол. Персоя
Річка Волка, недалеко вгир
третьої затоки Київського
Дніпра [тоніа еліпсати з
миса 17]

24 VIII 1988 p. Leg.:
лист 2. 20 p. Det.: D. D. Szwed

No

лист 2

Рис. 19 а. *Trapa macrorhiza* Dobroc.

Рис. 20. *Helianthemum creticola* Klokov et Dobroc.

Рис. 21. *Helianthemum cretophilum* Klokov et Dobroc.

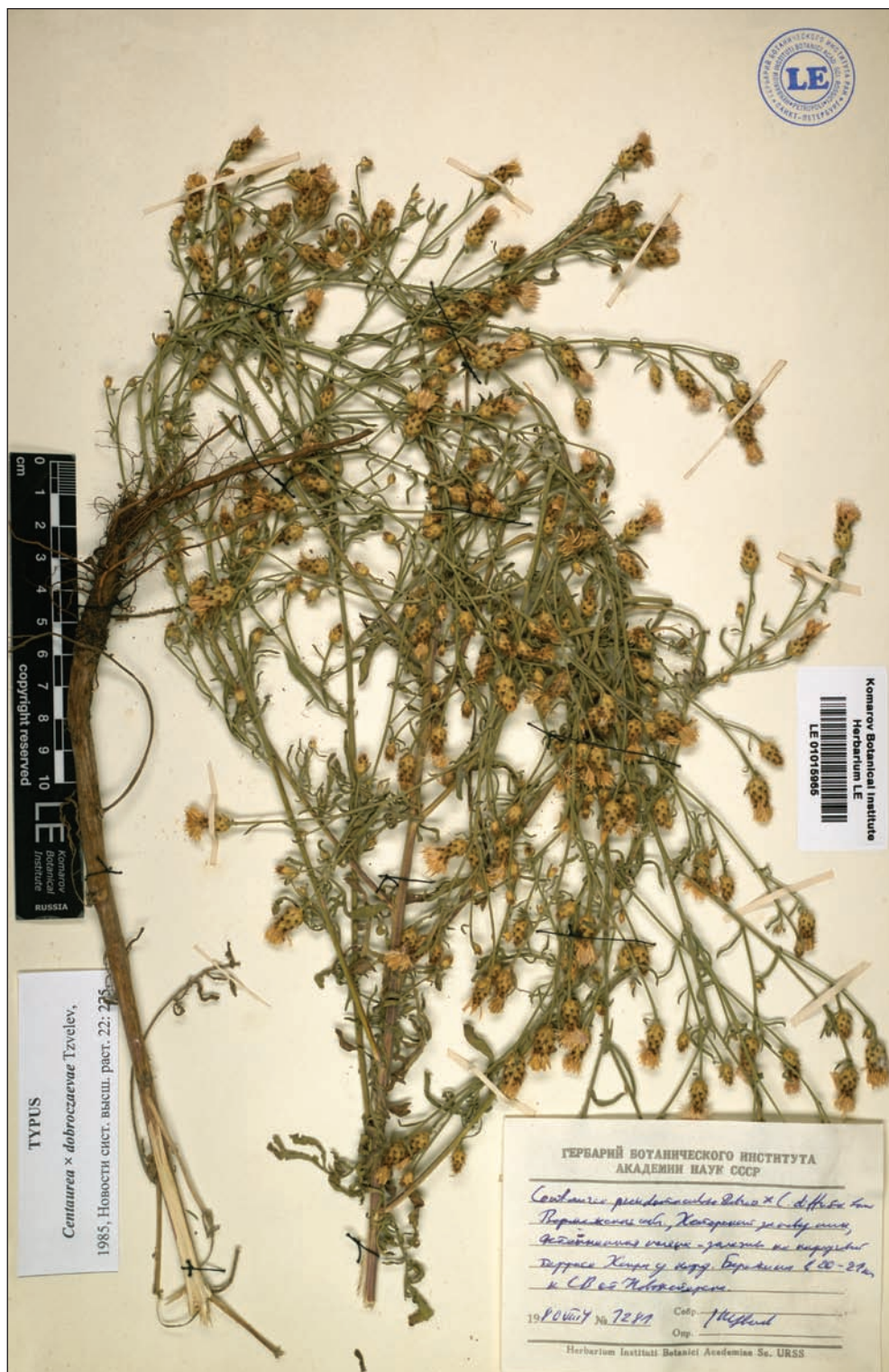

Рис. 22. *Centaurea x dobroczaevae* Tzvelev